

УДК 37.018.3

Н. В. Вишнівська

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена питанням підготовки педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя у молодших школярів.

Ключові слова: милосердя, підготовка педагогів, молодші школярі, загальноосвітня школа-інтернат, позаурочна діяльність.

Проблема виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів набуває особливої актуальності, оскільки більшість вихованців інтернатних закладів – це педагогічно занедбані діти з негативним життєвим досвідом, для яких характерними є наявність дериваційного синдрому, поверховість почуттів, агресивність, схильність до нервових зривів, почуття відчаю та безнадійності, емоційна нестриманість тощо.

Осмислення проблеми виховання милосердя знайшло відображення у працях учених-педагогів (І. Княжевої, Л. Ощепкової, В. Сухомлинського, Л. Уварової, В. Шутової та інших). Водночас поза увагою дослідників залишилася складна та різноаспектна проблема виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

Результати аналізу практики з питань виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів підтверджують, що цьому питанню в школах-інтернатах не приділяється належної уваги, все відчутніше проявляються недоліки підготовки педагогів шкіл-інтернатів до здійснення відповідної виховної діяльності.

Мета статті – розкрити зміст підготовки вихователів шкіл-інтернатів до виховання милосердя у молодших школярів

У педагогічній літературі умови ефективності діяльності визначаються як об'єктивні й суб'єктивні передумови, реалізація яких дає змогу досягти запланованої мети при найбільш раціональному (оптимальному) застосуванні сил і засобів. Реалізація умов виявляється в “успішному вирішенні педагогічних

завдань, у доцільному використанні засобів і способів для досягнення цілей” [5, с. 54].

У контексті нашого дослідження педагогічні умови визначаємо як суттєвий компонент педагогічного процесу, який включає в себе зміст, методи, організаційні форми виховання, а значить, орієнтований на внутрішній світ вихованця. Даний підхід не суперечить іншим інтерпретаціям поняття “педагогічні умови”, які розроблені в педагогічній науці [6, с. 9–10], оскільки ми розглядаємо педагогічні умови як діючі етапи педагогічної системи, що забезпечують досягнення поставленої мети.

Однією з педагогічних умов виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності є підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя у молодших школярів.

В школі-інтернаті педагогічний вплив на вихованців здійснюється систематично. Центральною особою позаурочної розвивальної, виховної й освітньої діяльності є вихователь.

Специфіка діяльності вихователя школи-інтернату полягає в тому, що вихованці розвиваються в умовах деформованого процесу соціалізації – в умовах школи-інтернату, де сім’я повністю заміщена інтернатним закладом; соціального сирітства. Специфічним є контингент вихованців шкіл-інтернатів. Отже, працюючи з педагогічно занедбаними дітьми, вихователь має виявляти більше турботи, уваги, людяності, сердечності.

На думку І. Бега, вихователь мусить володіти добре вираженими здібностями для рефлексії своїх індивідуальних можливостей, йому необхідне знання того, як його “Я”, його особистісні якості стають надбанням дітей, як своєрідно, відповідно до вікових особливостей, вони інтерпретуються дітьми, якого значення набувають для вихованців. Адекватність чи неадекватність “Я-образу” вихователя, його реальний прояв у педагогічній діяльності може стати причиною успіху чи неуспіху його праці [2, с. 10–13].

Виховати милосердя у дітей зможе тільки милосердний педагог.

Педагогічне милосердя – це стійка, інтегральна позитивна моральна якість особистості вчителя, який розділяє ідеї гуманізму та ненасилля в

педагогічному процесі та сам є їхнім носієм. Виявляючи педагогічне милосердя, педагог приймає дитину як самоцінність; реалізує у педагогічній діяльності загальнолюдські моральні цінності та спонукає до цього своїх учнів; у педагогічній діяльності виходить від дитини, її індивідуальних, вікових потреб, можливостей, досвіду, допомагає їй стати суб'єктом власного розвитку з метою спільного перетворення життєвих обставин у сприятливі для його розвитку. Милосердний педагог готов прийняти на себе труднощі у вирішенні проблем дитини через діяльну педагогічну допомогу, виявляти толерантність, доброзичливість та зацікавленість у результатах та досягненнях своїх учнів.

Специфіка педагогічного милосердя обумовлена педагогічним цілепокладанням та прогнозуванням процесу в інтересах майбутнього дитини, тобто перспективною метою розкриття можливостей дитини та співробітництва з нею [8, с. 62].

Педагогічне милосердя неможливо без щирої любові до дітей.

Любов до дитини – це, передовсім, дбайливе, співчутливе ставлення, відповідальність за її життя, здоров'я, майбутнє; важливий мотив педагогічної діяльності.

Важливою складовою образу педагога є професійна спрямованість – сукупність мотивів і цілей, що орієнтують його діяльність. Центральною проблемою професійної спрямованості педагога є проблема мотиву [4, с. 181].

Мотив – суб'єктивна активність особистості у формі спонукаючої причини до досягнення означених життєвих та ситуативно значущих потреб [3, с. 56.].

Отже, у процесі виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів важливою є емоційно-позитивна мотивація вихователя школи-інтернату, усвідомлення актуальності та необхідності даного аспекту професійної діяльності, бажання ефективно здійснювати її, знання про сутність милосердя та особливості виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів, володіння формами і методами виховання милосердя.

Виходячи з цих положень, реалізацію педагогічних завдань щодо виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності ми розпочали з організації цілеспрямованої роботи з вихователями шкіл-інтернатів з метою надання їм необхідних знань з цієї проблеми. Нами було запропоновано цикл занять для педагогів шкіл-інтернатів.

Перше завдання семінару мало на меті підвищити рівень теоретичних знань педагогів з проблеми виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

Заняття 1. Сутність, структура милосердя.

Мета: розкрити сутність, структуру феномена милосердя, роль милосердя у сучасному житті.

Зміст заняття.

1. Милосердя як соціально-етична та моральна категорія.
2. Милосердя як педагогічна проблема.
3. Зміст та структура феномена милосердя.
4. Милосердя як національна риса українського народу.

Заняття 2. Виховання милосердя (творча майстерня для вихователів шкіл-інтернатів).

Мета: розкрити значущість милосердя у сучасному житті, актуалізувати проблему виховання милосердя у дітей.

Обладнання: картки із спірними твердженнями, фломастери, кольорові олівці, картки із запропонованими для відтворення життєвими ситуаціями, картки з проблемними завданнями.

Зміст проведення творчої майстерні.

I. Вступне слово керівника творчої майстерні (визначається актуальність проблеми, мета творчої майстерні).

Керівник творчої майстерні. Уявіть собі свого вихованця. Напишіть у лівому стовпчику ті якості, які б ви бажали виховати у нього, а в правому ті якості, які б не бажали бачити у нього.

Учасники творчої майстерні зачитують свої списки позитивних та негативних якостей.

Керівник творчої майстерні. Виразіть за допомогою кольору своє ставлення до поняття “милосердя”. Поясніть вибір кольору.

II. Робота в групах з картками.

Вихователів розподіляємо на три групи та пропонуємо їм картки з написаними на них спірними твердженнями. Учасники творчої майстерні доводять правильність або хибність даного твердження.

На картках написані такі спірні твердження:

1. Добрій, милосердній людині іноді доводиться важко у сучасному суспільстві, тому і батьки і вчителі, якщо вони турбуються про дитину, не повинні виховувати в неї милосердя.

2. Не можна давати милостиню усім без виключення жебракам: деякі використовують її з метою наживи.

3. Справді гуманна, милосердна людина не повинна піклуватися про своє здоров'я, оскільки це – вияв егоїзму. Необхідно присвятити всього себе турботі про здоров'я інших людей, допомозі хворим та нужденним.

III. Групова робота. Учасникам творчої майстерні роздаються картки з проблемними завданнями, які викладені нижче, проводиться дискусія.

1. Л. М. Толстой, М. Л. Кінг, М. К. Ганді відстоювали принцип ненасилля, не спротиву злу. Чи можна у такий спосіб перемогти зло?

2. Чи є необхідність у цілеспрямованому вихованні милосердя у нашому суспільстві?

3. Чи можна вважати милосердною людину, яка нікому не робить лиха?

IV. Підведення підсумку творчої майстерні.

Педагоги обмінюються своїми враженнями від проведеної творчої майстерні, висловлюють пропозиції.

Заняття 3. Зміст та специфіка педагогічного милосердя. Особливості виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

Мета: розкрити зміст та специфіку педагогічного милосердя; розкрити сенситивність молодшого шкільного віку щодо виховання милосердя; виявити чинники, які негативно впливають на виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів; визначити основні завдання шкіл-інтернатів щодо виховання милосердя у молодших школярів у позаурочній діяльності.

Зміст заняття:

I. Розгляд теоретичних питань: “Зміст та специфіка педагогічного милосердя”.

“Сенситивність молодшого шкільного віку до виховання милосердя”.

II. Круглий стіл на тему: “Особливості виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів”.

Мета: виявити чинники, які негативно впливають на виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів; визначити умови щодо їх усунення; дослідити, окреслити умови ефективності виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

3. Обмін думками з питання “Пошук умов усунення негативних чинників у процесі виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів”.

Заняття 4. Діагностика рівнів вихованості милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

Мета: ознайомлення педагогів шкіл-інтернатів з критеріями і показниками вихованості милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів; озброєння їх методикою діагностування рівнів вихованості милосердя молодших школярів шкіл-інтернатів.

Зміст заняття:

1. Ознайомлення педагогів з критеріями та показниками вихованості милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

2. Озброєння педагогів методикою діагностування рівнів вихованості милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

3. Індивідуальні консультації учасників семінару з питань діагностики вихованості милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

Заняття 5. Форми і методи виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності. Обговорення програми “На шляху до милосердя”.

Мета заняття: поглиблення знань вихователів шкіл-інтернатів щодо форм та методів виховання милосердя у молодших школярів у позаурочній діяльності; обговорення змісту розробленої програми “На шляху до милосердя” та методик її реалізації у процесі дослідно-експериментальної роботи; використання комплексу педагогічних умов виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

1. Форми і методи виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.
2. Обговорення розробленої програми “На шляху до милосердя”.
3. Обговорення педагогічних умов виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.
4. Індивідуальні консультації з педагогами з питань роботи з експериментальними матеріалами.

Заняття 6. Мала педрада. “Ресурси школи-інтернату щодо попередження конфліктів”.

Мета: розробити практичні рекомендації щодо попередження конфліктних ситуацій в колективі школи-інтернату.

Завдання: 1) розглянути види педагогічних конфліктів, визначити їх особливості та причини виникнення; 2) розглянути та проаналізувати стилі поведінки педагога в конфліктній ситуації; 3) визначити особисті ресурси кожного вихователя школи-інтернату щодо попередження конфліктів між учасниками навчально-виховного процесу; 4) створити правила побудови життєдіяльності школи-інтернату без конфліктів та агресії.

Хід малої педради

I. Вступна частина. Короткий виступ старшого вихователя школи-інтернату про тему, мету та завдання педагогічної ради.

II. Основна частина.

1. Виступи вихователів школи-інтернату:

- а) “Види педагогічних конфліктів і ситуацій”.
- б) “Особливості педагогічних конфліктів, їх причини”.
- в) “Стиль взаємодії педагога в конфлікті з учнем”.

2. Тестування.

а) Тест “Наскільки Ви конфліктні”, мета: визначити рівень конфліктності особистості [7, с. 57–58].

б) Тест “Стратегії поведінки у конфлікті”, мета: виявити форми поведінки педагога в ситуації конфлікту з учнями, колегами, адміністрацією, а також ставлення педагога до спільної діяльності [7, с. 55–57].

3. Групова робота “Причини конфліктів у школі-інтернаті”. Групи вихователів виділяють три причини конфліктів у школі-інтернаті: з дітьми, батьками, колегами, адміністрацією та три ресурси щодо можливостей попередження цих конфліктів.

4. Робота в колі “Спілкування”.

Ведучий зачитує внутрішні ресурси кожного вихователя щодо попередження конфліктів з дітьми, батьками, колегами, адміністрацією. Наприклад, доброзичливість у відносинах з учнями, довіра та розуміння, індивідуальний підхід до вихованців, оволодіння мистецтвом спілкування, єдність педагогічних вимог, толерантність та інші. В результаті осмислення внутрішніх ресурсів кожного вихователя виявляються загальні тенденції щодо попередження конфліктних ситуацій у шкільному колективі.

III. Підведення підсумків малої педради.

Педагогам запропоновано доповнити правила побудови життєдіяльності школи-інтернату без конфліктів та агресії [1, с. 187–189].

Цей цикл занять сприяв підвищенню рівня готовності педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя у молодших школярів.

Отже, підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя у молодших школярів сприяла підвищенню емоційно-позитивної мотивації щодо організації процесу виховання милосердя у молодших школярів; поглибленню

знань щодо сутності милосердя та особливостей його виховання у молодших школярів шкіл-інтернатів; змісту та специфіки педагогічного милосердя; здатності до емпатії; толерантності як терпимості по відношенню до іншого; володінню формами і методами виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення: взаємозв'язку навчально-виховної та позаурочної діяльності з виховання милосердя у молодших школярів шкіл-інтернатів; підвищення ефективності післядипломної педагогічної освіти з цієї проблеми.

Література:

1. Бернадська Л. В. Виховання толерантності в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Бернадська Лілія Віталіївна. – К., 2008. – 230 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: шляхи реалізації / Іван Дмитрович Бех. // Рідна школа, 2000. - № 1. – С. 10–13.
3. Бордовская Н. В. Педагогика: [учебник для вузов] / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. “Питер”, 2001. – 304с.
4. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.
5. Краевский В. В. Методология педагогики. Новый этап. / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – Академия, 2006. – 400 с.
6. Найн А. Я. Педагогические инновации и научный эксперимент / А. Я. Найн. // Педагогика. – 1996. – № 8. – С. 9–14.
7. Ольшанская Н. А. Техника педагогического общения: Практикум для учителей и классных руководителей / Н. А. Ольшанская. – Волгоград: Учитель, 2005. – 74 с.
8. Уварова Л. Р. Воспитания милосердия у студентов университета в процессе их обучения: дисс. ... канд. пед. наук.: 13.00.02 – теорія и методика обучения и воспитания (социальное воспитание в общеобразовательной школе). / Уварова Любовь Рудольфовна. – Кострома, 2001. – 165 с.

Статья посвящена вопросам подготовки педагогов школ-интернатов к воспитанию милосердия у младших школьников школ-интернатов.

Ключевые слова: милосердие, подготовка педагогов, младшие школьники, общеобразовательная школа-интернат, внеурочная деятельность.

In the article the question on preparation of the teacher of upbringing mercy of junior pupils of the boarding shools providing general education.

Key words: mercy, preparation of the teacher , junior pupils, boarding school, off-hour activities.

Довідка про автора

Вишнівська Наталія Володимирівна– старший викладач кафедри початкової освіти та методик природничо-математичних дисциплін Київського університету імені Бориса Грінченка.

м. тел.: 097-481-11-68